

5. Сак Т. Якщо у вашому класі навчається дитина з особливою поведінкою./ Т.Сак // Початкова школа. – 2014. – №4. – С.50-51.

Гуменна Л.В.,
заступник директора з навчально-виховної роботи
Кучанської загальноосвітньої школи I-III ступенів
Новоушицької селищної ради

Розвивальне навчання, як пріоритет сучасної освіти

У статті порушується питання про особливості та важливість розвивального навчання, звертається увага на розвивальне освітнє середовище початкової школи як фактор становлення успішної особистості. Виділені актуальні методирозвивального навчання, яке передбачає розвиток здібностей особистості учня та є пріоритетом сучасної освіти.

Ключові слова: розвивальне навчання, методи розвивального навчання, принципи, освітнє середовище, розвивальне освітнє середовище початкової школи, компоненти сучасного розвивального освітнього середовища початкової школи.

Спрямованість української школи на виявлення і розвиток творчого потенціалу усіх учасників освітнього процесу визначено у Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Законі «Про освіту», Законі «Про загальну середню освіту», «Національній доктрині розвитку освіти у XXI столітті».

«Національна доктрина розвитку освіти у XXI столітті» ставить перед учителем завдання створити дитині умови для її максимального саморозвитку й самовияву. Для цього процес навчання має бути побудований із максимальним наближенням до запитів і можливостей дитини.

В основі розвивального навчання лежить уявлення про розвиток дитини як суб'єкта особистісної діяльності. Тому головна мета вчителя – забезпечити розвиток, вивчити особисті навчально-пізнавальні можливості учня, визначити індивідуальні зони його найближчого розвитку та допомогти формуванню ще несформованих здібностей.

Завданням розвивального навчання є формування особистості з гнучким розумом, розвиненими потребами до подальшого пізнання і самостійних дій, з певними навичками і творчими здібностями.

Умовою успіху в розвитку мислення учнів є висока пізнавальна активність. Ефективне засвоєння знань передбачає таку організацію пізнавальної діяльності учнів, за якої навчальний матеріал стає предметом активних розумових і практичних дій кожної дитини. Пошуки методів навчання, що підсилювали би активізацію процесу навчання, призводить до підвищення актуальності розвивальних і проблемних методів, самостійної роботи, творчих завдань. При цьому психологічно обґрунтованою видається така організація уроку, за якої діти вчать не з примусу, а за бажанням і внутрішніми потребами.

Суть технології розвивального навчання полягає в тому, що учень самостійно обирає рівень опрацювання навчального матеріалу; завдання вчителя – визначити «зону найближчого розвитку» дитини і допомогти їй перейти на більш високий рівень розумових операцій, тобто забезпечити цей розвиток. [8]

В останні роки увага вчителів все частіше зосереджується на ідеї розвивального навчання, з якими вони пов'язують можливість змін в школі. Розвивальне навчання спрямоване на підготовку учнів до самостійного "дорослого" життя. Головною метою сучасної школи є забезпечення засвоєння школярами певного кола умінь, знань і навичок, які їм знадобляться в професійній, громадській, сімейній сферах життя.

Нині використання категорії «розвивальне навчання» різноманітне, зокрема:

- розвивальне навчання – це управління вчителем психічним розвитком учня;
- розвивальне навчання – це навчання, яке йде попереду розвитку

(Л. Виготський);

– розвивальне навчання – напрям у теорії та практиці освіти, який орієнтує на розвиток фізичних, пізнавальних і моральних здібностей учнів шляхом використання їхніх потенційних можливостей;

– розвивальне навчання – це цілеспрямований організований, планомірно й систематично здійснюваний процес удосконалення властивостей особистості учня, спрямований на якісну зміну структури особистості, що формується [4].

Історично розвивальне навчання бере початок ще з сократівських бесід, принципів дидактики Я. А. Коменського, ідей Ж.-Ж. Руссо, Й. Г. Песталоцці, Ф. Дістервега, К. Д. Ушинського. Наукове обґрунтування цієї теорії дано в працях Л.С. Виготського. Свій подальший розвиток вона отримала в експериментальних роботах Л.В. Занкова, Д. Б. Ельконіна, В.В. Давидова, Н. А. Менчинської та ін. У перші десятиліття ХХІ століття особливо активізувалися науково-педагогічні дослідження щодо означеної проблеми. Особливу увагу питанню розвивального навчання приділено в наукових працях вітчизняних дослідників, таких як О. Комар, Г. Костюк, Н. Менчинська й інші. У працях учених закладено основи дидактики початкової школи, визначено її цілі, вимоги до відбору змісту, методів навчання, ролі вчителів і учнів. Центральною ідеєю дидактичної спадщини цих учених є взаємозв'язок навчання і розвитку, який ґрунтувався переважно на принципах природовідповідного навчання і активної діяльності учнів. У теорію та практику розробки ідеї взаємозв'язку навчання і розвитку школярів кожен з цих педагогів уніс значний вклад [6].

Я. А. Коменський орієнтувався на дітей із середнім рівнем розвитку, вважав необхідним звертати особливу увагу на обдарованих дітей. [1, с.19].

Основна мета виховання за Й. Г. Песталоцці – розвиток природних здібностей людини, що закладені в ній, постійне їх удосконалення. Він проповідує «гармонійний розвиток сил і здібностей людини».

На думку Й. Г. Песталоцці, потрібно створювати умови для задоволення природного прагнення дитини до руху, виконання найпростіших рухів, участь в іграх, особливо в походах, екскурсіях. Учений обґрунтував проблему поєднання продуктивної праці з навчанням і розглядав трудове виховання у зв'язку з моральним.

Й. Г. Песталоцці пропонував вчити дітей систематично і послідовно, доступно і домагатися міцних знань. Учителям і батькам варто знати вікові і психологічні особливості дітей, бо вони вже змалку потребують керівництва на основі знань психології. Він створив теорію елементарної освіти, зосередив увагу на проблемах початкового навчання і виховання.

Основними принципами виховання Ф. Дістервег вважав природовідповідність, культуровідповідність, самодіяльність. Під природовідповідністю він розумів здійснення виховання відповідно з природним розвитком дитини, враховуючи її вікові та психологічні особливості. Завдання виховання – збудити задатки, щоб вони могли самодіяльно розвиватись.

Аналізуючи розвиток дітей, Ф. Дістервег накреслив три його ступені: *ступінь відчуття* (чуттєве пізнання), коли духовна діяльність пов'язана із зовнішнім збудженням; *ступінь раціонального пізнання* (мислення, його розвиток, творча уява); *ступінь самодіяльності* (творчості).

Надзвичайно важлива роль в утвердженні і запровадженні ідей розвивального навчання належить К. Д. Ушинському. У створеній ним дидактиці і методиці початкового навчання визначено вимоги до здійснення розвивального навчання: *відбір змісту навчального матеріалу для школи* (критерії: відповідність змісту рівню розвитку науки; важливість і значення для життя людини знань, що даються в школі; врахування вікових особливостей і можливостей дітей при побудові навчального курсу; народність, тобто вивчення здобутків народної культури в усіх навчальних дисциплінах), який має бути корисним і моральним; *врахування психофізіологічних і суб'єктивних умов*, з якими має співвідноситися методика: своєчасність, поступовість, самодіяльність учнів, узгодження з їх можливостями, задоволення дітей від успішної діяльності, прагнення до активності тощо.

Головна мета навчання, на думку педагога, не стільки кількісне засвоєння фактів, розширення знань та досвіду, скільки їх систематизація, виявлення в них основного – того, що їх об'єднує і дозволяє застосовувати у подальшій діяльності. Рушієм розумового процесу К. Д. Ушинський вважав прагнення особистості до усвідомлення діяльності, допитливість, а засобом – здібність людини «... з відмінності та подібності вражень створювати усвідомлені почуття» [12, с. 307].

На початку 30-х рр. XX ст. видатний психолог - гуманіст Л.С. Виготський встановив, що розвиток інтелекту вихованця відбувається через зону «ближнього розвитку». Коли дитина спочатку може робити щось у співпраці з дорослими, а потім переходить на такий рівень розвитку, коли цю дію може виконати самостійно. Він виділив два рівні в розвитку дитини: зону актуального розвитку (уже сформовані якості); зону найближчого розвитку – ті види діяльності, які дитина ще не в змозі виконати самостійно. Але може робити за допомогою дорослих. Він вважав, що «тільки те навчання в дитячому віці добре, коли воно випереджає розвиток і веде його за собою ...» [5].

Розвивальне навчання відбувається в зоні найближчого розвитку дитини. Вчений підкреслював, що лише те навчання є розвивальним, яке випереджає актуальний розвиток дитини, тому розвивальна педагогіка повинна орієнтуватися не на вчорашній, а на завтрашній день її розвитку. Ці теоретичні положення взаємозв'язку навчання і розвитку становлять основу сучасного розуміння сутності розвивального навчання. У теорії розвивального навчання дитині відводиться роль самостійного суб'єкта, який взаємодіє з навколишнім середовищем.

На широкій експериментальній основі гіпотезу Л. С. Виготського почали перевіряти та конкретизувати два наукових колективи: Л.В. Занкова та Д. Б. Ельконіна. З їхніми іменами пов'язують створення теорії навчальної діяльності, що лежить в основі системи розвивального навчання. Технологія розвивального навчання Л.В. Занкова спрямована на загальний розвиток особистості. Основними критеріями при визначенні рівня розвитку були розвиток спостережливості, абстрактного мислення, практичних дій. Прагнучи сформувати дидактичну систему, яка забезпечила б найвищу ефективність навчання, що є передумовою загального розвитку учнів, Л.В. Занков обґрунтував основні дидактичні принципи розвивального навчання, суттєво відмінні від принципів традиційної дидактики (наочність, свідомість, систематичність тощо), спрямованих на успішне навчання, тобто засвоєння учнями знань, умінь, навичок. Нова система принципів зорієнтована на досягнення оптимального рівня загального розвитку школярів, що, безперечно, пов'язано із належною успішністю у навчанні. Загалом система розвивального навчання мала у своїй основі такі взаємопов'язані принципи: *принцип навчання на високому рівні складності; принцип навчання швидким темпом; принцип провідної ролі теоретичних знань; принцип усвідомлення школярами процесу учіння; принцип цілеспрямованої і систематичної роботи з розвитком всіх учнів.*

У 1990-х рр. В.В. Давидов суттєво доповнює теоретичні засади даної системи, поєднуючи її застосування з потребами гуманізації початкової освіти.

У 60-70-ті рр. XX ст. видатним українським ученим В.О. Сухомлинським створено цілісну систему розвивального навчання молодших школярів, яка побудована на принципах гуманізації, природовідповідності, демократизації життєдіяльності дитини, цілеспрямованого всебічного розвитку її пізнавальних, фізичних і духовних сил. В.О. Сухомлинський організував навчання молодших школярів як загальнорозвивальний, діяльнісний, особистісно-орієнтований процес.

Проблемі розвитку молодших школярів у навчальному процесі належало провідне місце у науковій і педагогічній діяльності українських педагогів, які відроджували національну школу у перші десятиліття XX століття. У педагогічній діяльності С. Ф. Русової, Т. Г. Лубенця відбилися найкращі надбання гуманістичної педагогіки попередніх століть. Ці педагоги розробили теоретичні і практичні засади розвитку української початкової школи у нових соціальних умовах. Для сучасної теорії розвивального навчання у початковій школі зберігають своє значення обґрунтовані ними положення щодо необхідності раннього розвитку дитини, цілеспрямованого

формування умінь спостерігати, аналізувати, порівнювати, узагальнювати, оволодіння найпростішими дослідницькими процедурами, розвиток інтуїції, уяви, застосування практичних задач; особистісного підходу до дитини; оволодіння вчителями методиками індивідуалізації навчання, знання ними психофізіологічних засад дитячого розвитку. [9].

На основі аналізу і узагальнення праць українських учених у 1970-80-х рр. слід відмітити основні напрями і результати дидактичних досліджень з проблеми розвивального навчання молодших школярів: розвиток їх пізнавальної активності і самостійності; вивчення розвивальних можливостей методів проблемного навчання; формування загальнонавчальних умінь і навичок, прийомів мислення; мотивація учіння, емоційний розвиток та ін.

Період 90-х рр. XX ст. характеризується корінною зміною ідеологічних наукових орієнтирів в галузі нашої країни. Дослідження українських методистів у галузі початкової освіти створили теоретичне і методичне підґрунтя для переходу на новий зміст чотирирічної початкової школи: Т. М. Байбара, Н. М. Бібік, М. В. Богданович, О. Я. Савченко, Н. Ф. Скрипченко, Г. С. Тарасенко та ін. Ці здобутки представлені у багатьох монографіях, методичних посібниках початкової школи. Поширенню розвивального навчання в українській початковій школі сприяє активна діяльність центрів розвивального навчання, у яких розробляються програми і підручники з окремих предметів, проводиться перепідготовка вчителів. [8, с. 58].

Крім того, велика увага приділяється створенню освітнього середовища, яке б сприяло кращому розвитку здобувачів освіти.

Актуальність проблеми розвивального освітнього середовища закладу загальної середньої освіти порушена в наукових дослідженнях таких вчених, як Н. Гонтаровська, Т. Ісаєва, О. Кіліченко, Т. Молнар, О. Федій, О. Ярошинська й інші. [10].

Традиційно поняття «освітнє середовище» розглядається як з позиції суб'єкта через систему впливів та умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному й просторово - предметному оточенні, так і з позиції об'єкта, що відбиває сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти.

Об'єднуючи суб'єктивний та об'єктивний погляди на «освітнє середовище», можна стверджувати, що освітнє середовище – це сукупність природних, фізичних і соціальних об'єктів і суб'єктів, які впливають на формування учня, на його творчий, професійний та особистісний розвиток, сприяють встановленню міжсуб'єктивних взаємодій та особистісно - орієнтованих педагогічних комунікацій в освітньому процесі, забезпечують умови комфортної життєдіяльності учнів у закладі освіти й поза його межами. Освітнє середовище – це сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти; водночас це й система впливів та умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному й просторово-предметному освітньому просторі. За такої умови питання формування освітнього середовища школи неможливе без розвитку особистості учня, його нахилів і здібностей, в основі яких лежить розвивальне освітнє середовище. Це відносно нове поняття, зміст якого не вважається однозначно визначеним і сталим, але більшість фахівців використовують поняття розвивального освітнього середовища для цілісного опису специфічних особливостей конкретного закладу освіти. У педагогіці під терміном «розвивальне освітнє середовище початкової школи» розуміють комплекс матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних, ергономічних, естетичних, психолого-педагогічних умов, що забезпечують організацію життя та навчання учнів початкової школи, їхній розвиток [4, с. 4–9].

У найширшому контексті розвивальне освітнє середовище – це соціокультурний простір, у межах якого з різним ступенем організованості здійснюється процес розвитку особистості. Для сприяння самореалізації кожного учня треба розуміти, що кожен учень – це унікальна й неповторна індивідуальність. Тому пріоритет вільного розвитку особи є базовим принципом побудови освітнього середовища школи, головна мета якої – зрозуміти кожну особистість та виявити до неї повагу.

Тому завдання педагогів полягає у створенні атмосфери турботи і підтримки учнів, яка сприяла б розвитку їхніх можливостей, задовольняла їхні інтелектуальні, емоційні й соціальні потреби.

Для того, щоб освітнє середовище сприяло самореалізації учня початкової школи, робота повинна бути спрямована на те, щоб кожен учень міг:

- розвинути здібності критичного мислення та незалежного висловлювання;
- поповнити знання у сферах, які цікаві учневі й розкривають перед ним нові горизонти пізнання;
- розвивати спроможність приймати самостійні рішення;
- опановувати необхідні навички з базових і профільних предметів;
- розвивати свій емоційний інтелект;
- отримати необхідну індивідуальну педагогічну підтримку;
- розвинути самосвідомість як самостійної особистості та як члена колективу;
- зберегти й зміцнити моральне, фізичне й психічне здоров'я;
- сприяти взаємоузгодженню зовнішніх потреб і внутрішніх мотивів до саморозвитку й самореалізації всіх учасників освітнього процесу [2, с. 112–123].

Робота з учнямибудується на використанні у викладанні нових підходів, які переносять акцент не на накопичення знань, а на формування технологій розумової праці учнів. Співпраця учителя і учнів, партнерство на уроці, спільний процес пізнання і відкриттів, постійне створення ситуації успіху – ось складові самореалізації учня в освітньому середовищі. Треба прагнути, щоб дитина чи підліток не тільки володіли сумою знань зі шкільних предметів, але й усім досвідом демократичних відносин у суспільстві, навичками управління собою, своїм життям у колективі, вміти брати відповідальність за свою діяльність. Для цього вектор діяльності повернено на виховання готовності кожного учня до вирішення власних задач визначення свого місця в житті, успішного розвитку і реалізації своїх нахилів і інтересів.

Вивчення стану дослідження і впровадження ідей розвивального навчання дозволяє стверджувати, що ця проблема є значимою для різних періодів і освітніх систем початкової освіти; в українській педагогічній науці накопичено вагомі результати, які позитивно вплинули на практику модернізації початкової освіти.

Робота вчителя потребує певних умінь, особливої психолого - педагогічної підготовки. Усі необхідні знання та навички спеціалісти отримують у процесі навчання на відповідних курсах перепідготовки, а також шляхом професійної самоосвіти та самонавчання.

Список використаних джерел та літератури

1. Антонова Е.Е. Проблема развития способностей и одаренности в педагогической теории Я.А. Коменского / Е.Е. Антонова // Вектор науки. Серия «Педагогика. психология». – Тольятти: Изд-во Тольяттинского государственного университета, 2011. – № 1 (4). – С.17–20.
2. Безлюдна Н.В. Ідеї розвивального навчання молодших школярів творчої спадщині В.О. Сухомлинського : дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Безлюдна Н.В.; Інститут педагогіки АПН України. – К., 1998. – 210 с.
3. Безлюдна Н.В. Навчай, розвиваючи : посіб. для студ. пед. навч. закл. / Н.В. Безлюдна. – К., Науковий світ, 2001. – 93 с.
4. Буряк В.К. Методологічні основи розвивального навчання. Рідна школа. 2009. № 5/6. С.
5. Выготский Л.С. Собрание сочинений / Л.С. Выготский. – М., 1991. – Т.1.
6. Замашкіна О.Д. Проблеми розвивального навчання молодших школярів в українській педагогічній науці (60-90 рр. XX століття) : дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Замашкіна Ольга Дмитрівна; Київській національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2005.
7. Кравець В. Історія класичної та зарубіжної педагогіки та шкільництва : навч. посіб. для студ. пед. закладів / Володимир Кравець. – Тернопіль, 1996. – 436 с.

8. Кравець В. Історія української школи і педагогіки / Володимир Кравець. – Тернопіль, 1994. – 386 с.
9. Павленко В.В. Становлення та розвиток ідеї розвивального навчання / В.В. Павленко // Наукові записки : зб. праць молодих вчених та аспірантів ХГПА / [Історико-педагогічні дослідження в Україні : стан, проблеми, перспективи : матеріали міжвуз. наук.- практ. конф. аспірантів та молодих учених (Хмельницький, 18 жовт. 2012 р.)]. – Хмельницький : ХГПА, 2012. – Вип.1. – 244 с. – С.164–174.
10. Розвивальне освітнє середовище у початковій школі як фактор становлення успішної особистості. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL : http://pedagogy-journal.kpu.zp.ua/archive/2020/70/part_2/19.pdf - Назва з екрана.
11. Струминський В.Я. Основи и система дидактики К.Д. Ушинського / В.Я. Струминський. – М.: Учпедгиз, 1957. – 216 с.
12. Сухомлинський В.О. Павлівська середня школа / Вибр. тв. в 5-ти томах. – Т.4. – К.: Рад.шк., 1977. – С. 206–300.
13. Ушинський К.Д. Людина як предмет виховання. Спроба педагогічної антропології // Вибр. пед. твори : У 2 т. – К.: Радянська школа, 1983. – Т.1. – С. 192–471.

Гуменюк Д.В.,

студентка-магістрантка групи МФіл-51(а)
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

Важливість використання інноваційних технологій в сучасній освіті при вивченні іноземних мов

Кожного дня в нашому житті ми використовуємо цифрові технології, які полегшують наше життя. У теорії і практиці педагогічних досліджень і педагогічної діяльності часто зустрічається поняття інноваційні технології. У цій статті ми віднайдемо відповідь на запитання що таке інноваційні технології та яке значення і переваги інноваційних технологій у сучасній освіті.

Ключові слова: інноваційні технології, комп'ютерне навчання, інтерактивне навчання, інформаційно-комунікативне навчання.

Цифрова епоха змінила умови життя, освіти та виховання. Все змінюється навколо, відповідно, має змінитися ставлення до навчання. Зміст освіти в сучасній загальноосвітній школі залишається одностороннім, державні стандарти, засновані на об'єктивному підході, морально застаріли. Багато сучасних викладачів вказують на відсутність грамотного підходу, орієнтованого на індивідуальність учня. Навчання в школі не дає учням чітко вираженої позитивної мотивації до вибору життєвого шляху, інтересів і перспектив. Сьогодні в XXI столітті роль міжнародної освіти зростає. На мою думку, життєвою необхідністю є вивчення іноземних мов, щоб йти в ногу з часом. Тому головною метою сучасного викладача є вибір методів і форм організації навчальної діяльності учнів, які оптимально відповідають поставленій меті.

Взагалі, до ідеї технологізації навчання звертався такий відомий чеський педагог як Ян Амос Коменський. Він заохочував учнів та дорослих до так званого «механізованого» або «технологічного» навчання та прагнув віднаходити систему навчання, яка призводить до позитивних результатів. Я.А. Коменський писав: «Для дидактичної машини необхідно відшукати: 1) чітко постановлені цілі; 2) засоби, точно пристосовані для досягнення цих цілей; 3) конкретні правила, як користуватися цими засобами, щоб було неможливим не досягнути мети» [4; 5]. Тому ми бачимо, що інноваційні технології не є новим для педагогіки. В останні роки все частіше використовується використання нових інформаційних технологій в школах. Минуло вже досить багато років з тих пір, як комп'ютер увійшов в наше життя, і ми більше не уявляємо собі сучасний урок без використання інформаційних технологій. В Законі України «Про освіту» від 2017 року спеціально відмічена важливість державної підтримки педагогічних працівників, які отримують доплату за успішне проходження